

Convorbiri **C**orespondență **P**ortrete

MONICA PILLAT – Fiica lui Dinu și a lui Nelli Pillat, n. 8 octombrie 1947, București. Membră a Uniunii Scriitorilor, Secția poezie. Absolventă a Facultății de Limbi Germanice, Secția engleză–română (1970). Doctorat în literatură comparată (1978). Ca profesoară specializată în cultura britanică și americană, a ținut seminarii și cursuri la Catedra de limbi străine a Institutului Pedagogic din București (1970–1972) și la Catedra de limba și literatura engleză a Facultății de Limbi Străine, Universitatea din București (1973–2005).

VOLUME PUBLICATE. Poezie: *Corăbii*, Cartea Românească, București, 1970; *Imaginația ecoului*, Cartea Românească, București, 1981; *Pluralul ca o veghe*, Ed. Eminescu, București, 1989; *Sentințe suspendate*, Ed. Albatros, București, 1998; *Dorul de rai*, Ed. Universală, București, 2005. Proză: *Cei treisprezece și misterul*, Ed. Tineretului, București, 1968 (premiată de Uniunea Scriitorilor din România); *Corabia Timpului*, Ed. Ion Creangă, București, 1976; *Drumul spre Emaus*, Ed. Vreamea, București, 2002; *Povești din lumea jumătăților de zămbet*, Ed. Universală, București, 2004. Critică literară: *Modernitatea nuvelei fantastice a lui E.A. Poe*, teză de doctorat, TUB, București, 1983; *Ieșirea din contur*, studii de literatură engleză, americană și română, Ed. Eminescu, București, 1985; *Cultura ca interior*, studii de cultură și literatură engleză și română, Ed. Vreamea, București, 2001; *Redemption through Art – Studies in Medieval English Literature*, Ed. Universală, București, 2003. Traduceri: Rose Tremain, *Restaurația*, Ed. RAO, București, 1997; Margaret Drabble, *Drumul strălucitor*, Ed. RAO, 1999 (ambele în colaborare cu N. Săulescu); Virginia Woolf, *Eseuri alese*, Ed. RAO, București, vol. 1 – 2007, vol. 2 – 2008. Ediții îngrijite: Dinu Pillat, *Tine-rețe ciudată*, ed. a II-a (incluzând *Jurnalul unui adolescent* și *Moartea cotidiană*), Ed. Minerva, București, 1984; Radu Șerban, *Înmiresmatele prăpăstii*, Ed. Paralela 45, București, 2005; Maria Pillat-Brateș, *Pictură și reverie/Painting and Reverie*, album îngrijit în colaborare cu Doina Uricariu, Ed. Universală, București, 2006; Pia Pillat Edwards, *Zbor spre libertate. Fata cocorilor*, Ed. Vreamea, București, 2006; ed. a II-a *Zbor spre libertate. Scrieri din exil*, Ed. Vreamea, București, 2007; Dinu și Nelli Pillat, *Birușința unei iubiri. Pagini de corespondență*, Ed. Humanitas, București, 2008.

PIA PILLAT

Sufletul
nu cunoaște
distanțele

Pagini de corespondență
cu familia Pillat

Ediție de Monica Pillat

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coordonatorul colecției: Oana Bârna

Coperta colecției: Ioana Dragomirescu Mardare

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: Georgeta-Anca Ionescu

DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la „Accent Print” – Suceava

© HUMANITAS, 2009

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PIA PILLAT

Sufletul nu cunoaște distanțele: pagini de corespondență cu familia Pillat /

Pia Pillat; îngrijitor ed.: Monica Pillat. – București: Humanitas, 2009

ISBN 978-973-50-2433-8

I. Pillat, Monica (ed.)

821.135.1-6

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

Notă asupra ediției

Sub titlul *Sufletul nu cunoaște distanțele*, am grupat pagini din corespondența Piei Pillat Edwards cu familia sa din România în două mari secțiuni, și anume „Despărțiți de vremuri“ și „Umbrele cărților nescrise“, prima, structurată cronologic, cealaltă, tematic. Astfel, pe de-o parte am încercat să reconstitui prin scrisori dramatica scenă a României comuniste pe care s-au desfășurat destinele familiei Pillat, iar pe de altă parte am căutat să adun, într-o țesătură policromă, firele, risipite prin epistole, ale unor cărți pe care Pia a visat să le scrie, de-a lungul timpului, dar nu a ajuns. Din această perspectivă, prezentul volum de corespondență poate fi citit și ca o continuare a romanului Piei Pillat Edwards, *The Flight of Andrei Cosmin*, Ed. Leo Cooper Ltd., London, 1972 (în versiunea românească a Marianei Neț, *Zbor spre libertate*, Ed. Vremea, București 2006, cu o nouă ediție în 2007).

În prima secțiune a cărții, sunt înfățișate evenimentele care au marcat soarta familiei Pillat, rămasă în România sovietizată după spectaculoasa evadare a Piei și a soțului ei, Mihai Fărcășanu, în toamna anului 1946, precum și momente din existența autoarei în exil. Traectoria celor doi fugari în străinătate, ruptura lor definitivă în 1955 și căile prin care și-au refăcut fiecare viața, cu o nouă căsătorie (vezi în continuare schița biobibliografică a Piei Pillat Edwards), sunt redată mai puțin explicit. Marile lacune provin din faptul că scrisorile Piei trimise între anii 1947 și 1958 au fost distruse de familie de teama perchezițiilor la domiciliu. Din fericire însă, Pia a păstrat toată corespondența

primită din țară – și astfel am putut recompuce cât de cât tabloul acelor destine despărțite de vremuri.

Transmiterea în Occident a știrilor despre prăbușirea României sub comunism s-a făcut, până la un moment dat, în mod clandestin, scrisorile lui Dinu, ale Mariei și ale lui Nelli Pillat către soții Fărcășanu ajungând la destinație prin intermediul unor cunoștințe loiale și al unor angajați din legațiile străine de la București. Câteva dintre textele lui Dinu și ale Mariei Pillat din perioada 1947–1957, necenzurate de Securitate, ne oferă astăzi pagini percutante dintr-o istorie care, în ciuda prigoanei, nu s-a pierdut. Acolo unde exprimarea devine voalată, accentul cade pe concizia dramatică a detaliului, pe stilul aluziv, strategii care, puse împreună, adâncesc valoarea umană a mărturiei în scrisori ca aceea a Mariei Pillat din 1950, în care îi comunică Piei că se află în domiciliu forțat, sau în cartea poștală a aceleiași din 1959, cu vestea arestării fiului ei. În scrisorile lui Nelli, rămasă singură, în cele ale lui Dinu, după ieșirea lui din închisoare, și în epistolele Piei, introspecția revelatoare se substituie comentariului direct nu pentru a camufla adevărul, ci pentru a-i potența încă și mai mult tragismul. Pe lângă scrisorile lui Dinu, ale Mariei și ale lui Nelli Pillat către Pia, am inclus o epistolă adresată de autoare în 1955 prietenei sale Madeleine Lipatti, epistolă care se referă laconic la despărțirea de Mihai Fărcășanu.

Trebuie menționat că o parte din scrisorile lui Dinu Pillat către sora sa au fost publicate și în volumul *Izgonirea din libertate: două destine – Mihai Fărcășanu și fratele său Nicolae* de Pia Baader, IMER, București, 2009.

Începând din 1959, anul arestării lui Dinu Pillat, dialogul dintre Pia și familie reconstituie o perioadă de mare tensiune și restriște, redată încifrat de ambele părți, care știau cât de supravegheată le era corespondența. De multe ori, în adresare fie nu se specifică numele Piei, fie ea apare ca Nicole, verișoara ei de la Paris, iar Maria Pillat semnează uneori cu numele de „Tante Marie“. De asemenea, Maria și Nelli Pillat îi trimit Piei

scrisori și cărți poștale în limba franceză. „Epoca întoarcerilor“, marcată de eliberarea din detenție la 28 iulie 1964 a lui Dinu Pillat, în urma amnistiei politice din anul respectiv, continuă cu prima vizită a Piei în țară, în octombrie 1965, după 19 ani de absență, apoi cu revenirile ei ulterioare, și se încheie cu scrisorile ce înregistrează, succesiv, moartea Mariei Pillat, a lui Dinu Pillat și a Ecaterinei Filipescu. Îi sunt profund recunoscătoare Piei Baader, nepoata lui Mihai Fărcășanu, care mi-a pus cu generozitate la dispoziție pagini din corespondența părinților ei cu Pia Pillat Edwards. În ultima parte a acestei secțiuni, am lăsat accentul să cadă preponderent pe corespondența dintre Dinu și sora sa, pe contrastul de temperament, viziune și stil, dar și pe calitățile umane care au fundamentat idealul de viață al celor doi frați.

În cea de a doua secțiune a cărții, intitulată „Umbrele cărților nescrise“, am urmat strategia utilizată de Mary Whitehouse, care a extras, din scrisorile pe care i le-a adresat Pia, materia romanului de mai târziu (*The Flight of Andrei Cosmin*). Am respectat, în același timp, dorința Piei – formulată în repetate rânduri în scrisorile ei către mine – de a strânge, selectiv, într-o carte cele mai reprezentative pagini scrise de ea. Pentru a nu întrerupe sau îngreuna fluenta textului, compus din fragmente, am renunțat la datare și la specificarea destinatarului. Acesta e menționat între paranteze drepte doar când adresarea este directă. Trebuie precizat că, în alcătuirea acestei secțiuni, am ales pasaje semnificative din punct de vedere tematic din corespondența Piei cu mine (din 90 de scrisori, trimise în anii 1963–2000), cu Nelli Pillat (din 64 de scrisori, trimise în anii 1962–1965), cu Dinu Pillat (din 12 scrisori, trimise în anii 1965–1975), cu Maria Pillat (din 7 scrisori, trimise în anii 1963–1967), cu Ecaterina Filipescu (din 6 scrisori, trimise în anii 1976–1977), cu Liți Fărcășanu (din 3 scrisori, trimise în anii 1966–1972), cu Nicu Fărcășanu (din cele 2 scrisori, trimise în anii 1966 și

1969), cu Pia Baader (dintr-o scrisoare trimisă în 1987) și cu Nicolae Săulescu (dintr-o scrisoare trimisă în 1977).

Am grupat episoadele alese, asociindu-le tematic în 18 subcapitole. Datorită excepționalei lor relevanțe, în subcapitolul intitulat „Moartea lui Dinu“, am reluat pasaje din trei scrisori ale Piei (una din 14 decembrie 1975 către mine, celelalte două din 23 mai și, respectiv, 1 iunie 1976 către Nelli Pillat), deja publicate în volumul *Dinu și Nelli Pillat, Biruința unei iubiri* (Ed. Humanitas, 2008). Cele 18 subcapitole alcătuiesc un autoportret epistolar impresionant – din punct de vedere uman, dar și literar. Secvențele memorialistice, impresiile de călătorie, meditațiile asupra artei și vieții, grija pentru semenii în suferință dau măsura unui talent și a unui suflet la fel de mari.

Paginile de corespondență din acest volum sunt redată selectiv, nu integral. Nu am marcat locurile în care, socotind că informația se repetă sau e mai puțin interesantă pentru cititor, am suprimat fragmente mai mici sau mai mari din textul original. În schimb, am marcat cu paranteze drepte adăugirile mele, cu scop de clarificare a textului. Am folosit aceleași reguli de editare ca pentru *Biruința unei iubiri*, descrise în detaliu în „Nota asupra ediției“ de la începutul aceluși volum.

Volumul de față își propune să recupereze un model de conduită care a inspirat putere și noblețe unor vieți în vremuri potrivnice. Totodată, încearcă să pună în lumină valoarea unei scriitoare – Pia Pillat Edwards – pe care urgia istoriei a împiedicat-o să lase o urmă mai adâncă în literatura română.

MONICA PILLAT

Pia Pillat Edwards

Schiță biobibliografică

Pia, fiica poetului Ion Pillat și a pictoriței Maria Pillat-Brateș, s-a născut pe 18 octombrie 1916, în București. Fratele ei mai mic, Dinu, avea să vină pe lume pe 19 noiembrie 1921. Stimulați de atmosfera de intensă efervescență culturală din familie, atât Pia, cât și Dinu au început să scrie poezie și proză încă din adolescență. Pia a urmat studiile secundare la liceul Regina Maria și și-a publicat prima creație, improvizația istorico-literară *O seară petrecută în cercul Junimii – după Panu și Negruzzzi*, în revista *Vlăstarul* (nr. 9–10/1934) a liceului Spiru Haret, unde învăța fratele ei. În același an, a scris un ciclu de povestiri poetice, sub titlul *Fata cocorilor* (vezi Pia Pillat Edwards, *Fata cocorilor*, în ed. I a romanului *Zbor spre libertate*, Ed. Vreimea, București, 2006), în care fantezia lirică se îmbina fericit cu notația realist-plastică a detaliului. A urmat un an la Facultatea de Litere din București. În 1934, s-a măritat cu aviatorul Ilie Arapu. Curând însă, Pia a făcut cunoștință cu prietenul acestuia, Mihai Fărcășanu, de care s-a îndrăgostit. În 1936, s-a despărțit de Ilie Arapu pentru a locui împreună cu Mihai, gest dezaprobat de familiile Brătianu și Pillat, care au renegat-o, izgonind-o din casă. În 1938, după ce legătura cu Mihai Fărcășanu s-a oficializat prin căsătorie, Pia a fost reprimată în familie.

Între 1937 și 1938, sub semnătura Pia Arapu, a publicat o serie de poeme în proză în revista *Gândirea* și și-a finalizat primul roman, *Zilnic începe viața*. În aceeași perioadă, Mihai Fărcășanu își termina doctoratul în Germania sub îndrumarea lui Carl Schmitt, cu tema *Monarhia socială*, dezvoltată apoi într-o

carte cu același titlu, apărută în 1940. Romanul Piei, care în opinia fratelui ei reprezenta „o carte majoră“, a fost ridicat de Securitate la arestarea acestuia, în 1959, și nu a mai putut fi recuperat vreodată, având aceeași soartă ca romanul lui Dinu Pillat *Așteptând ceasul de apoi*. Un destin vitreg va avea și romanul *Frunzele nu mai sunt aceleași*, scris de Mihai Fărcășanu sub pseudonimul Mihai Villara, apărut ulterior la Ed. Cultura Națională în 1946 și interzis, la scurtă vreme după apariție, de prigoana comunistă, care începuse să vadă în autorul cărții, pe atunci șef al Tineretului Liberal și director al ziarului *Viitorul*, un dușman de nimic. În anii 1944–1945, Pia a lucrat ca secretară a ziaristului militar britanic A.T. Cholerton și s-a împrietenit cu agentul secret și diplomatul britanic Ivor Porter. Ambii au avut un rol hotărâtor în reușita operațiunii de salvare de la moarte a lui Mihai Fărcășanu, operațiune pusă la cale de Pia, care a organizat în chip eroic o spectaculoasă evadare în străinătate, în toamna anului 1946 (vezi Ivor Porter, *Operațiunea „Autonomous“*, Ed. Humanitas, 1991, și Pia Pillat Edwards, *Zbor spre libertate*, ed. cit.).

Plecând în exil, soții Fărcășanu au stat o vreme la Roma, apoi, în anii 1947 și 1948, la Paris, Pia câștigându-și din greu existența, mai întâi ca guvernantă, apoi în calitate de colaboratoare la emisiunile politice de la BBC, iar Mihai încercând în van să coalizeze diaspora într-o forță de opoziție și să sensibilizeze Occidentul asupra ororilor săvârșite de puterea sovietică în România. În 1948, cei doi au plecat în Statele Unite, la New York, unde, la recomandarea unor importanți reprezentanți ai exilului românesc (generalul Nicolae Rădescu, conducătorul Ligii Românilor Liberi, și Grigore Gafencu, fost ministru de Externe), Mihai Fărcășanu a fost numit directorul departamentului român de la „Europa Liberă“, iar Pia a colaborat la redactarea programelor politice, în anii 1950–1953. În acea perioadă ea a scris articole polemice, povestiri și poeme care au fost prezentate în cadrul emisiunilor radiofonice de la „Vocea

Americii“ (vezi Pia Pillat Edwards, *Scrieri din exil*, în ed. a II-a a romanului *Zbor spre libertate*, Ed. Vremea, București, 2007). Tot în acea perioadă, Louise, văduva ambasadorului SUA în România, Mott Gunther (decedat la București în 1941), activa în cercurile diasporei la Washington, punând bazele unei fundații pentru promovarea culturii românești. L-a cunoscut astfel pe Mihai Fărcășanu, de care s-a îndrăgostit, între cei doi consolidându-se treptat o legătură. În 1955, nemaiputând suporta echivocul unui „menaj în trei“, Pia a plecat în Europa, locuind o vreme la Paris, la unchiul ei, Niculae Pillat, și sporadic la Geneva, la prietena ei Madeleine, soția celebrului pianist Dinu Lipatti. În același an, i-a intentat divorț lui Mihai Fărcășanu și ulterior s-a căsătorit cu medicul englez Antony Edwards, stabilindu-se în Anglia, mai întâi în orașul Birmingham, iar apoi în Wales. Acest divorț nu a împiedicat-o să rămână în bune relații cu Mihai Fărcășanu și mai ales cu fostele ei rude prin alianță, Mia Lahovari și Margareta Bottea, Nicu și Liți Fărcășanu, pe care le-a ajutat material de-a lungul anilor.

Pentru a-și susține cu bani proprii familia din România, Pia a încercat să-și găsească de lucru în domeniul afacerilor imobiliare, a dat fără succes interviuri pentru un post de regizor de montaj la o televiziune britanică, iar mai târziu pentru un post de consilier matrimonial, a făcut traduceri, a predat lecții de franceză într-un liceu din Birmingham, a muncit ca infirmieră în spitalul din același oraș, în care opera soțul ei, chirurgul Antony Edwards.

Fuga în străinătate a Piei a avut urmări asupra familiei rămase în țară. În primul rând, corespondența și rudele i-au fost puse sub urmărire, mama ei, Maria Pillat, a fost trimisă în domiciliu forțat vreme de cinci ani, iar lui Dinu, arestat în 1959, i s-a imputat la proces, printre altele, și rudenia cu Mihai Fărcășanu, condamnat în absență la închisoare pe viață. Între 1960 și 1964, pentru a-și salva fratele din detenție, Pia a întreprins o serie de acțiuni, de la strângerea prin chetă internațională a unei sume

considerabile de bani pentru tranzacționarea plecării lui definitive din țară împreună cu familia până la sesizarea Filialei din Ashford a Organizației Internaționale de Amnistie. A eșuat în prima tentativă, deoarece, în 1962, s-au suspendat permisele de ieșire din România ale deținuților în urma interceptării de către Securitate a filierei Jacober, prin care se operau aceste „cumpărări“ de persoane; dar după amnistia generală, dată în 1964 de Gheorghe Gheorghiu-Dej sub presiunea puterilor occidentale, condamnării politici au fost eliberați.

Întoarcerea lui Dinu Pillat din închisoare și reprimirea lui ca cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor condus de G. Călinescu au făcut posibilă, ulterior, și revenirea Piei în România. După 19 ani de exil, ea și-a revăzut familia, ținută, de altfel, mai departe sub supraveghere, în toamna anului 1965. De atunci a revenit în țară de mai multe ori, singură – în 1967, 1971, 1973, 1975, 1977, 1978, 1981, 1987, 1988 – și împreună cu soțul ei, Antony Edwards, în anii 1980, 1982, 1983 și 1986. În 1972, sub pseudonimul Tina Cosmin, Pia a publicat romanul *The Flight of Andrei Cosmin* (Ed. Leo Cooper Ltd., London), carte care s-ar fi bucurat de un mare succes dacă autoarea, de teama repercusiunilor publicării acestei scrieri asupra familiei, n-ar fi refuzat toate ofertele de publicitate în presa literară britanică și la televiziune. Renunțând la o strălucită carieră de scriitoare din pricina vremurilor potrivnice libertății de expresie din România, Pia s-a dedicat acțiunilor umanitare și de asistență socială în beneficiul bătrânilor părăsiți, oamenilor disperați, foștilor deținuți, candidaților la sinucidere, marginalizaților și a lucrat mulți ani ca voluntară, cu numele „Sally“, în Organizația Samaritenilor din orașul Hereford. La câțiva ani după moartea soțului ei, survenită în toamna lui 1999, având o sănătate tot mai fragilă, Pia s-a retras într-un sanatoriu din sudul Angliei.

I. DESPĂRȚIȚI DE VREMURI 1947–1988

*Dacă magnații libertății nu se vor grăbi să ridice pânzele corăbiilor,
noul Columb are să descopere într-un târziu
o altă Atlantidă în această parte a lumii.*

Dinu Pillat, iulie 1949

[februarie 1947, București]

Dragă Pia și dragă Mișu¹,

Vă simțim lipsa în tot, în odaia goală de sus², ca și în vacuitatea zilelor. Dar oricum avem bucuria compensativă de a vă ști odată scăpați de existența de soboli, dusă din constrângere în ultima vreme aici. Și apoi, prin voi, am evadat și noi puțin, iar văzându-vă acum pe malul mării am cules și noi câteva scoici laolaltă acolo.

Aici, toate vechi. Poate mai înduioșătoare de la depărtare decât din preajma imediată. În plus, frig, blocări de alimente, restricții la consumul de electrică, lipsă de tramvaie, țigări cu 800 lei bucata și adesea pantaloni, în loc de fustă, la cucoane, chiar cu picioare frumoase. În ajunul Crăciunului mi-a apărut romanul, prinzând astfel momentul bun al vânzărilor de sărbători³. Entuziasm la unii, care mă consideră „marele romancier de mâine“, și injurii la alții, care mă consideră „o adevărată

¹ Mihai Fărcășanu, soțul Piei, apare în scrisori sub apelativele Mișu, Omulețu(l) și Mulețu(l).

² Familia Pillat locuia la nr. 9 în str. Pia Brătianu (devenită ulterior Olga Bancic și recent Al. Philippide) din București. Dinu, Nelli și Maria Pillat locuiau la etaj, la mansardă locuiseră soții Fărcășanu, iar în apartamentele de la parter locuiau Nicolae Pillat și Pia Alimănișeanu (Lelița), fiica lui I.C. Brătianu, mătușa Piei și a lui Dinu.

³ *Moartea cotidiană*, romanul lui Dinu Pillat, a apărut la Ed. Vatra din București în decembrie 1946.

catastrofă a literaturii române“. Îmi pare rău că *Moartea cotidiană* nu numără numai o singură pagină subțire, ca aceasta, pentru a vă anexa volumul la plicul de față. Am trecut pe la Wolf, la Cultura Națională, cu speranța de a obține drepturile de autor pentru Mișu¹ (este vorba de o sumă de un milion și ceva). Dar, din păcate, o sumă de impedimente, rezultând din noua lege care reglementează raporturile dintre autori și editori, împiedică încasarea, în lipsa lui Mișu.

În familie sunt toți – Slavă Domnului – bine! Eu mi-am sfârșit teza de doctorat despre „romanul de senzație“, dar în ultimul moment Călinescu² mi-a mai dat o lucrare – anexă, cu caracter de informație documentară: *Contribuții inedite la biografia lui Ion Pillat*. Sper să scot ceva mai original și semnificativ, deși am de luptat cu o imagine prejudiciată de familie. Voi ce mai lucrați? Odată în America³, parcă văd că vă scoateți romanele în ediții de câte 2 000 000 exemplare și popularizate și în filme.

Țineți-vă bine! Vă îmbrățișez cu mult dor și drag,

Dinu

[1947, București]

Dragă Pia,

Fotografiile tale mi-au dat, mai mult decât scrisorile adresate mamei și Leliței⁴, certitudinea și oarecum înțelegerea existenței

¹ În primăvara lui 1946, Mihai Fărcășanu, sub pseudonimul Mihai Villara, publicase romanul *Frunzele nu mai sunt aceleași*, căruia i se decernase Premiul Editurii Cultura Națională.

² Dinu Pillat fusese numit în anul 1946 asistent suplinitor la Catedra de istoria literaturii române moderne, condusă de G. Călinescu, unde a funcționat până în septembrie 1947.

³ La acea dată, Pia și Mihai [Mișu] Fărcășanu se aflau în exil în Italia și urmau să plece din Europa în SUA.

⁴ Pia Brătianu, căsătorită Alimănișteanu, fiica lui Ion C. Brătianu, mătușa Piei și a lui Dinu Pillat.

voastre actuale. Mi s-a părut că, în fața mării întinse în fața voastră, păstrați amândoi aceeași privire întrebătoare și incertă. Cu toate acestea, trupul tău întins ca un arc sau liniștea tenace a lui Mihai¹, adunat în jurul pipei, mi-au îndepărtat neliniștea pricinuită de descifrarea fotografiilor, dându-mi încredere în izbânda energiilor voastre.

Nu știu ce să-ți scriu decât că mi-e foarte dor de voi și că sunteți mereu în gândul și amintirea mea, tu, Pia, cu imaginația vie și strălucitoare, aducându-mi de atâtea ori înseninare în suflet și bucuria unei înțelegeri, iar Mihai, a cărui imagine o regălesc mai familiară în peisagiul de la vie, reamintindu-mi de farmecul serilor petrecute acolo, când, în jurul paharelor pline cu vin de la „Praf“, ne depăna molcom, cu mult haz, din amintirile lui cuprinse în *Nopțile pentru inutil*. Mă gândesc că poate foarte mult timp nu vă voi mai vedea și-mi dau seama de acest lucru mai mult ca oricând acum, când vă scriu, scrisoarea mea certificându-mi depărtarea de voi, în timp și spațiu, și făcându-mă să simt mai adânc că golul simțit de lipsa voastră nu va putea fi înlocuit cu nimic altceva.

Noi ducem aceeași viață de provincie bucureșteană, însă suntem tineri și sperăm că totul va fi altfel într-o zi. Poate mai strânși unul lângă altul decât altădată, mama, Dinu și eu vom străbate vremurile și ne vom regăsi cu toții împrejurul mesei de ceai, de pe cerdacul de la vie, încercând savoarea sosurilor englezești. Suntem mereu cu Lelița, încurajând-o că vremurile bune se vor reîntoarce, odată cu voi, și distrându-i singurătatea.

Vă urez multă dragoste, sănătate și noroc în cursul odiseei voastre și poate că, atunci când vă veți reîntoarce, nu veți găsi numai urmele morților dragi, ci și viață nouă, ce începe cu nepoțelul vostru. Vă sărut cu mult dor și drag,

Nelli

¹ Mihai Fărcășanu.

[aprilie 1947, București]

Dragă Pia,

După o lungă tăcere, iată, în sfârșit, din nou vești de la voi! Când apar Trocan¹ sau Annie², tresărim cu toții înfrigurați, închipuindu-ne că veniți totdeauna și voi odată cu ei. Dar nu, de fiecare dată este vorba [numai] de o scrisoare din partea voastră. Și atunci dezamăgirea noastră devine penibil vizibilă, cum a fost deunăzi cazul cu Annie, care se repezise numai așa, ca să vadă ce facem. Aci totul merge din ce în ce mai rău. Noi personal, slavă Domnului, nu avem încă a ne plânge prea mult: suntem sănătoși, ne mișcăm liberi, stăm în voie la noi în casă, avem ce mânca. Dar, desigur, [asta] nu este totdeauna de ajuns pentru a-ți menține moralul, mai ales când auzi și vezi atâtea drame în jur. Cred că niciodată până acum procesul de bulversare a lucrurilor n-a fost mai acut în România. Asistăm zi de zi la o revoluție lentă, însă în unele privințe iremediabilă, din care un observator imparțial și rece ar putea să scoată un roman-frescă unic (ce consolare ipotetică de estet anacronic!). Nu te mai surprinde nimic, într-atât am intrat într-un sinistru al absurdului. Așa, într-o dimineață, din ziar, am aflat că Nenea Gică³ a murit în închisoare. N-am fost la înmormântare (ne-a reprezentat doar Marica⁴), însă, în schimb, m-am dus peste

¹ Trocan, om de casă credincios al Piei Alimănișteanu, care locuia în același imobil cu familia Pillat. Pia Fărcășanu trimitea scrisori familiei pe numele lui.

² Annie Samuelli și sora sa Bobsi frecventau legația engleză. După 23 august 1944, Annie a lucrat cu Ivor Porter, înalt funcționar la comisia de armistițiu, iar în iulie 1949 a fost arestată. Prin intermediul acestei doamne, familia Pillat trimitea scrisori Piei.

³ Gică Chintescu, prieten al soților Fărcășanu, era unchiul prietenilor Piei, Josetta Lazăr și Eggie (Ioana) Heliade-Rădulescu.

⁴ Marica, femeie de serviciu și de încredere a Piei. După plecarea în străinătate a soților Fărcășanu, a devenit comunistă.

câteva zile la cimitir¹, să depun câteva flori în numele vostru și al nostru deopotrivă.

Era o dimineață de primăvară, inutil splendidă. Cimitirul aproape pustiu, dar înduioșător de frumos, cum n-am mai văzut de mult o altă grădină în București. Nenea Gică se găsește îngropat în fundul Văii Plângerii, în cimitirul așa-zis nou, inaugurat de morții din bombardamentul american de la 4 aprilie. Acolo toate crucile sunt la fel de simple și uniforme. Mormântul lui Nenea Gică, dacă se deosebea prin ceva, era numai prin aparența de recent: crucea lăcuită și o jerbă neveștejită încă, depusă de Longin². Totul mizer și simplu, cum este, în definitiv, moartea însăși. Am stat acolo un timp, încremenit stupid, încercând să-mi reconstitui pe Nenea Gică, așa cum apărea în vizitele de la voi, jos. În față, orașul se estompa cenușiu, cu coșuri de fabrici, cu turlle de biserici, cu acoperișuri nenumărate. Nu l-am regăsit pe Nenea Gică nicăieri. Trist. Foarte trist. De la o vreme, tot mai multă lume începe să umple închisorile, din nou. Acum a venit rândul ofițerilor deblocați (mai ales aviatori) și apoi al legionarilor. Dintre cunoscuți: Istrate Micescu³, toată familia Bujoii⁴ (bătută de altminteri oribil), tatăl lui Irinel Grozdea⁵, dr. Jovin⁶, Puiu Vănescu⁷, Munteanu-Râmnic⁸ etc.

Mi-e foarte dor de voi și mulțumesc lui Dumnezeu, cu prilejul fiecărei rugăciuni de seară, că tu și Mulețul ați putut scăpa

¹ Cimitirul Bellu.

² Renumit medic dermatolog, prieten al familiei Pillat.

³ Celebru avocat, decedat în detenție.

⁴ Ana Bujoii era soția fostului ministru Ion Bujoii, iar Ioana, căsătorită cu Bani Ghica, și Maria, căsătorită cu Andrei Scully, erau ficele acestuia.

⁵ Dumitru Grozdea, avocat al Regelui Mihai, a decedat în închisoare în 1952.

⁶ Medic radiolog, prieten cu Iuliu Maniu, pe care l-a găzduit, deși nu era membru al partidului pe care-l conducea acesta.

⁷ Prieten al familiei Pillat; avea o moșie în Dorohoi.

⁸ Membru activ al Partidului Național Liberal.

cu bine de aci. Roagă-l pe Mulețul să vadă dacă poate ajuta într-un fel pe V. Ierunca¹, despre care am auzit că o duce foarte greu pe acolo. (Prin „a ajuta“ înțeleg vreo recomandăție la B. Munteanu² sau alți culturali care l-ar putea întrebuința cu folos, dat fiind că băiatul în chestiune – suferind de o mândrie „țărănească“, într-o stranie accepțiune psihologică – nu va cere niciodată nimic.)

Vă aduc, anticipat, vestea unicei bucurii milenare: Christos a înviat! Și vă îmbrățișez cu toată căldura.

D[iniu]

5 aprilie 1947, [București]

Dragă Piulița,

Aș dori ca aceste rânduri să nu te mai găsească în Italia, ci la Londra, la Congres³, unde am fi cu toții fericiți să-l știm pe Mihai. În urma scrisorii tale, am fost la nenea Dinu⁴, care a fost fericit la ideea că Mihai ar putea merge la Congres și a luat măsuri ca să protesteze [față] de Tătărăscu⁵ (se pare că vrea să trimită pe Anton Dumitriu), [care] nu reprezintă Partidul Liberal, și că adevăratul reprezentant al partidului e Mihai Fărcășanu.

¹ Virgil Untaru, rămas la Paris, unde își pregătea teza de doctorat; ulterior și-a luat pseudonimul Virgil Ierunca.

² Basil Munteanu, profesor universitar de limba și literatura română, rămas la Paris.

³ La acest Congres al Partidelor Liberale, ce urma să se țină la Oxford, Dinu Brătianu și Gheorghe Brătianu îl imputerniciseră pe Mihai Fărcășanu să reprezinte Partidul Național Liberal Român. Ivor Porter îl recomandase și el postului de știri BBC. Soșilor Fărcășanu nu li s-a dat însă în timp util viza de intrare în Anglia.

⁴ Dinu Brătianu, unchiul Piei și al lui Dinu Pillat, șeful Partidului Național Liberal.

⁵ Gheorghe Tătărăscu, șeful grupului din Partidul Național Liberal care a colaborat cu Partidul Comunist.

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	5
Pia Pillat Edwards. Schiță biobibliografică	9
I. Despărțiți de vremuri (1947–1988)	13
II. Umbrele cărților nescrise	237
Melancolia operelor părăsite	238
Privirea care vine de departe	250
Două scene din copilărie	258
Maica	261
Miorcani	263
Tanti Bi	271
Tranziții prin timp	278
Mrejele dragostei	282
Tony	291
Căsuța de la țară	295
Misterul eredității	305
Clipe de călătorie	309
Aproape de cei singuri	329
Atitudini	339
La „Samariteni“	347
„Încălecată pe două lumi“	352
Moartea lui Dinu	361
Întredeschideri	371

Biruința unei iubiri
Dinu & Nelli Pillat

Cuvânt înainte de
H.-R. Patapievici

Misterul acestei iubiri nu se elucidează nici în moarte, precum iubirea dintre Romeo și Julieta; nici în violență, precum iubirea manipulată perfid dintre Othello și Desdemona; nici în asumarea unei sarcini istorice mărețe, precum iubirea dintre Enea și Didona; nici în insondabilul mister al eșecului, precum iubirea dintre Marie Arnoux și Frédéric Moreau. Iubirea dintre Nelli și Dinu se elucidează în misterul promisiunii „Eu voi fi cu tine“ și „Iată, Eu vin curând“... Cartea iubirii lui Nelli și Dinu este, prin adâncimea ei neverosimilă, o carte despre Judecata de Apoi (cartea pierdută a lui Dinu Pillat se numea *Așteptând ceasul de apoi*), o carte despre ce rămâne din noi după ce moartea ori răutatea oamenilor ne-a smuls dintre vii.

H.-R. PATAPIEVICI